

Energie en systeemrisico's
door Jeremy Leggett

Politici en toezichthouders hebben sinds de grote financiële crash van 2008 vijf jaar de tijd gehad om verdere systeemrisico's uit de kapitaalmarkten te ziften. Hoe hebben ze het er vanaf gebracht?

Niet best. Ook op dit moment razen de financiële systeemrisico's nog vrijwel ongehinderd door de financiële dienstensector. En andere sectoren van de wereldeconomie dan, hoe staan die ervoor?

Energie is de sector waarin ik werkzaam ben. Met een passie die eigen is aan de ex-academicus bestudeer ik de patronen die in de energiemarkten – en in de financiële markten die aan energie raken – aan het werk zijn. Met als resultaat dat ik nu vier aan energie gelieerde mondiale systeemrisico's onderscheid die een bedreiging vormen voor de kapitaalmarkten – en dus ook voor de mondiale economie. Ze hebben betrekking op de uitputting van de oliereserves, de CO₂-uitstoot, koolstofactiva en schaliegas. Een marktschok op een van deze vier terreinen kan in potentie een tsunami van economisch en sociaal onheil ontketenen, en uiteraard is er geen economische wet die stelt dat er maar één schok tegelijk kan optreden.

In mijn boek *Uit de olie* doe ik historisch verslag van de recente ontwikkeling op deze terreinen, geworteld in mijn eigen ervaringen. Dat is boeiender dan een conventionele aanpak, en het geeft me tegelijk de kans verslag te doen van hoe mijn eigen denken zich ontwikkeld heeft rond de drijvende krachten achter de crises waarvoor onze samenleving zich momenteel geplaatst ziet. Ik kijk niet alleen naar wat al gebeurd is, ook schets ik nog de contouren hoe dit drama zich de komende jaren zal ontfouwen en analyseer de implicaties ervan. Te midden van de gigantische risico's zullen zich ook kansen aandienen voor de samenleving. Naarmate het verhaal zich verder ontrolt, doemt er voor de toekomst een 'goed nieuws'-scenario op dat ik als een 'renaissance' zou willen betitelen.

Hier nu nog even kort de vier energierisico's op een rij. Als u mijn boek leest, kunt u uw eigen inschatting maken van de waarschijnlijkheid van de risico's op de vijf gebieden.

Het eerste risico is een ernstige economische crash als gevolg van de uitputting van de olie. Een toenemend aantal mensen binnen en rond de olie-industrie maakt zich zorgen dat het mondiale olieaanbod binnen een paar jaar al een plateau – een piek – zal bereiken, waarna de daling inzet en het aanbod niet langer in de wereldwijde vraag zal voorzien. Als er niets wordt gedaan om de landing te verzachten, staat ons dan vrijwel zeker een depressie te wachten. De dominante invalshoek, zowel die van overheden en directieraden als die van de meeste huishoudens, luidt echter dat piekolie nog ver weg is: dat het olieaanbod nog altijd verder kan stijgen en een groeiende wereldeconomie zo nodig nog tientallen jaren van brandstof kan voorzien.

De Amerikaanse schaliegasindustrie draagt fors bij aan deze geruststellende invalshoek. Fracking wordt inmiddels ook toegepast om olie uit schalie te winnen. De oliecratie – met wie ik het grootste deel van de olie- en gasindustrie, hun financiers en hun wegbereiders en steunpilaren binnen de overheidsdiensten bedoel – trekt alles uit de kast om dit geruststellende geluid ingang te doen vinden. Ook betogen ze dat het frackingfenomeen op den duur naar de rest van de wereld zal worden geëxporteerd. Dit heeft de 'piekolieadepten' uit het veld geslagen, zo stellen ze, en het hele concept van piekolie zelfs de das omgedaan.

Het tweede risico behelst een economische ineenstorting als gevolg van klimaatverandering. Volgens veel waarnemers verloopt de klimaatverandering, aangedreven door het effect van de uitstoot van broeikasgassen, sneller dan zelfs de somberste klimaatwetenschappers een paar jaar terug nog voorspelden, en de zich ontfouwende gevolgen van dit gedestabiliseerd klimaat vormen de mogelijke voorbodes van een grootschalige economische ramp, bijvoorbeeld door de ontwrichting van de mondiale voedsel- en drinkwatervoorziening. Anderen stellen dat het klimaat altijd aan verandering onderhevig is, dat deze verandering niet het gevolg is van onze CO₂-uitstoot, dat aanpassing mogelijk is en dat we weinig of geen reden tot zorg hebben.

Het derde risico vloeit voort uit de koolstofzeepbel in de kapitaalmarkten. Zodra analisten de mondiale reserves aan fossiele brandstoffen omzetten in hun tegenwaarde aan CO₂-uitstoot en de uitkomsten vergelijken met het maximale koolstofbudget dat de opwarming van de aarde onder een breed gedragen drempelwaarde van een stijging van twee graden houdt, stuiten ze op een reeks verontrustende cijfers. Als je het op deze manier bekijkt, dan bevatten de fossiele brandstoffen die op de balansen staan meer koolstof dan de samenleving zich ooit kan permitteren te verstoppen. Ondanks dit overschot aan ‘onverbrandbare koolstof’ dat zich binnen de kapitaalmarkten ophoopt, blijven oliemaatschappijen nog meer aanwezige grondstoffen in daadwerkelijk winbare reserves omzetten, en blijven investeerders er geld in pompen. Zodra overheden op zeker moment in paniek raken over de steeds zichtbaardere gevolgen van de klimaatverandering en ze collectief de regelgevende wil weten op te brengen om iets aan de uitstoot te doen, zullen heel wat zogenaamde activa een flink deel van hun waarde verliezen. En zo iets kan zomaar tot een hevige financiële schok leiden.

De oliecratie rekent erop dat dergelijke restricties in de toekomst uitblijven. Het opmerkelijk grote deel van de financiële sector dat enthousiast deel uitmaakt van de oliecratie zegt in feite tegen overheden: ‘We verwachten niet dat jullie ooit daadwerkelijk iets aan het beperken van de CO₂-emissies zullen doen – nog geen fractie van wat jullie zeggen van plan te zijn.’ En dus zwelt de zeepbel aan en hopen de risico’s zich op.

Het vierde risico betreft een schalieschok. Voor velen betekent de explosieve groei van de Amerikaanse winning van schaliegas en schalieolie niets minder dan een revolutie, een aardverschuiving die een ‘nieuw tijdperk van fossiele brandstoffen’ inluidt. In de ogen van een minderheid vertoont die echter alle tekenen van een volgende zeepbel. Volgens de breed gedragen mening van de oliecratie kan het Amerikaanse schaliegasfenomeen geëxporteerd worden om in tal van landen goedkoop gas mogelijk te maken. In de opinie van een minderheid is het fenomeen zo geen zeepbel, dan toch in elk geval iets wat zich om economische, geologische, politieke en milieuredenen lastig laat exporteren.

Ook dit risico herbergt de kans op een schok. Stel je eens voor wat de gevolgen zijn wanneer vrijwel het complete energiebeleid op die ene schaliegaskaart is gezet, de gehele infrastructuur gekapitaliseerd is en het aanbod van goedkoop gas vervolgens niet aan de eisen voldoet of blijft zelfs geheel uit.

Zoals gezegd is er geen reden te verwachten dat deze vier schokken keurig om de beurt zullen optreden. Is het niet hoog tijd aandacht te besteden aan deze onderling verknoopte mondiale systeemrisico’s?

Jeremy Leggett, **Uit de olie**, isbn 978 90 6224 530 7, 336 p, 19,95, Uitgeverij Jan van Arkel, januari 2014